

**Сергій
ЗОЗУЛЯ**

Старший науковий
співробітник Центру
пам'яткознавства НАН
України і УТОПІК

Глухів у подорожніх записках ФРАНСІСКО ДЕ МІРАНДИ

У 1786–1787 роках Україною подорожував видатний латиноамериканський політичний і військовий діяч Себастьян Франсіско де Міранда-і-Родрігес. Особливо його шанують у Венесуелі – як національного героя, адже на початку XIX ст. саме Франсіско де Міранда очолив боротьбу за її незалежність від іспанського колоніального панування. Він є автором сучасного національного прапора Венесуели, був першим керівником цієї держави. Проте, шлях до її незалежності для генералісімуса де Міранди проліг спершу через участь у війні за незалежність США, у Великій французькій революції та через довгі роки мандрів країнами Європи, під час котрих він намагався використати нові знайомства з відомими та впливовими особами задля організації експедиції до іспанських південноамериканських колоній, аби підняти там повстання проти поневолювачів. А коло його знайомств просто вражає: французький імператор Наполеон Бонапарт, прусський король Фрідріх II, британський прем'єр-міністр Вільям Пітт, польський король Станіслав Понятовський, російська імператриця Катерина II, Джордж Вашингтон, Артур Веллінгтон, Жільбер Лафаетт...

Якраз під час цієї поїздки доля закинула Франсіско де Міранду до Російської імперії. Наприкінці 1786 р. він прибув морем зі Стамбулу, рятуючись від епідемії чуми, до Херсона. Відбувши місячний карантин, наступні півроку він присвятив подорожам територією сучасної України – після Херсона побував у щойно приєднаному до імперії Криму, потім шлях пройшов через то-

гочасний адміністративний центр Катеринославського намісництва – Кременчук. Далі політик відвідав Канів, майже 3 місяці прожив у Києві, де познайомився з О. Безбородьком, П. Румянцевим і мав кілька аудієнцій у російської імператриці, що саме прямувала на південь на «оглядини» щойно завойованої Південної України і Криму. 1 травня 1787 р. Ф. де Міранда відбув із Києва, а наступні кілька днів його шлях проходив землями Чернігово-Сіверщини, яку він полишив 4 травня, направляючись далі – до Москви, а потім до Санкт-Петербурга.

Окрім безперечних політичних заслуг Франсіско де Міранди, він також відомий як видатний мемуарист свого часу. Розпочавши вести подорожні записи відразу після від'їзду з Каракаса ще 20-річним юнаком, упродовж наступних майже 40 років він практично кожного дня записував свої спостереження, давав оцінку подіям, співрозмовникам, характеризував нових знайомих. З притаманною йому – як людині військовій – лаконічністю вказував саму суть, зазначав головне, і – що чи не найбільш цінне – з високою точністю, зокрема у географічних назвах та в іменах і прізвищах. Загалом, архів Ф. де Міранди на момент його смерті в іспанській в'язниці, куди він потрапив після зради соратників, що видали його після капітуляції венесуельської армії в 1812 р. іспанцям, містив майже 15 тис. аркушів (сучасні дослідники спадщини генералісімуса де Міранди досить влучно назвали такий обсяг «гімалаями

Себастьян Франсіско де Міранда-і-Родрігес

аркушів»). Уже в XX ст. ці записи були опубліковані аж у 24-х томах!

Як уже зазначалося, кілька днів Ф. де Міранда подорожував Чернігово-Сіверщиною. Після Києва, від'їзд звідки й переправа через Дніпро зайняли практично весь день, шлях пройшов через Бровари (перша ночівля), Козелець, Носівку, Ніжин (друга ночівля), Борзну, Батурин (третя ночівля), Кролевець і Глухів (четверта ночівля). Звісно, всі чотири дні шляху знайшли своє відображення в щоденнику венесуельця. Щодо Глухова

Продовження на стор. 2

Продовження. Початок на стор. 1
(власне щодо української Сіверщини, оскільки далі пропонуємо його запис після переправи через р. Сейм біля Батурина) Франсіско де Міранда записав наступне:

«4 травня. О четвертій ранку встав, випив кави з молоком і пішки дійшов до річки, яка протікає вниз, під горою; вона називається Сейм, і, якщо не помилюся, це друга за величиною ріка тутешнього краю після Дніпра. Однак, в Америці її вважали б струмочком. Човна довелося чекати цілу годину; тут їх два, але переправа дуже погано налагоджена. Ціла ватага циган переправлялася разом зі мною: та ж вдача, та ж безтурботність, та ж убогість, що й усюди серед цих людей. Урешті, перепливши на інший берег і продовживши подорож такими ж дорогами, серед таких же пейзажів, що й колись, прибув до Алтинівки, подолавши 25 верст. Там мені дали четвірку добрих коней, і я вирушив далі, зустрічаючи на шляху безліч паломників, що простували до Києва; приїхав до Кролевця, що за 19 верст. Це місцездалося мені більш облаштованим, люди вбрані краще і, схоже, більш заповзятливі. Понад півтори години провели в очікуванні коней, які, за словами поштового доглядача, ще не відпочили. Нарешті нам дали четвірку, але на виїзді з селища вони раптом понесли, і форејтор ніяк не міг із ними впоратися; на щастя, дорога була

прекрасна й до того ж йшла під гору – так що коні незабаром притомилися і зупинилися. Я повернувся і дав на горіхи цьому шахраєві, бо ще трохи, і такі перегони могли б обійтися нам надто дорого, – адже пройдисвіт запевняв, що коні втомлені.

Гарною дорогою, що проходила красивими місцями, дісталися до Тулиголового, що за 19 верст, там отримали шістку коней і, насолоджуючись настільки ж мальовничими пейзажами і рівними дорогами, їхали до заходу, а потім місцеві діти, два хлопчача років восьми-дев'яти, провели нас до Глухова. Це поселення, або містечко, чудово розташоване й нагадує міста в Німеччині. Я відправив свій шарабан на поштовий двір, а сам пішки пройшовся вулицями. Тут чимало добротних цегляних будівель, серед яких вирізняється величний палац прекрасної архітектури, з іонічними колонами, статуями, барельєфами та різьбленими орнаментами, все вирізняється бездоганним смаком, удусі античності. Як шкода, що [цю будівлю] також не минула пожежа, яка знищила більшу частину міських будівель, від яких не залишилося нічого, крім стін. Мене запевнили, що цей палац обійшовся скарбниці трохи більше 200 тисяч рублів, а його будівництвом переймався фельдмаршал Румянцев. Це робить честь його гарному й благородному смаку. Серед рівнини, що розляглася вниз – позаяк місто

розташоване на височині й панує над навколишньою місцевістю, – стоять два замські будинки, які виглядають здалеку дуже красиво.

Увечері зайшов на поштовий двір, що знаходиться на виїзді з містечка, і втамував голод холодними залишками провізії, оскільки гарячої їжі тут не знайти. Тутешні жителі справляють краще враження і більш працьовиті, ніж ті, яких я зустрічав в Україні. Виїхав близько десятої години вечора, і шістка коней швидко домчала мене до Товстодубового, що за 31 версту».

Як бачимо, власне Глухову Ф. де Міранда у своїх подорожніх записках приділив лише з десяток рядків. Однак, усього кілька слів вистачило Венесуельцеві, щоб охарактеризувати вдале географічне розташування міста. Примітивши ошатність місцевих будівель, влучно виділивши найбільш примітну споруду й зазначивши кілька елементів її декору, він одним влучним порівнянням – «онімеживши», так би мовити, Глухів – по суті, зумів вималювати без додаткових епітетів і розлогого опису чіткий образ даного українського міста кінця XVIII ст.

Нехай даний епізод із записок Франсіско де Міранди – це лише невелике доповнення до раніше відомого. Проте, наразі, часто такі невеликі за обсягом, інколи не надто інформативні за своїм змістом, джерела є незамінними для складання цілісного полотна історії.

У продовж майже трьох століть не згасає інтерес до родини Розумовських, адже тривалий час її представники відігравали провідну роль не тільки в історії Української та Російської держав, а і Європи. Починаючи від останнього гетьмана Лівобережної України Кирила Григоровича Розумовського серед них були відомі дипломати, міністри, військові діячі, меценати. Вони прославилися далеко за межами рідної країни, цим самим підтверджуючи свій родинний девіз – «Famam exfenderefactis!» або «Славу примножувати ділами!».

Попри числену родину, гетьманський рід продовжився по лінії сина Григорія, який народився в Гостилицях 10 листопада 1759 р. В 31 рік Григорій Кирилович одружився з баронесою Генріеттою Мальсен по католицькому обряду. Однак цей шлюб був невдалим, короткотривалим і тому дітей подружжя не мало. Через шістнадцять років він одружився вдруге на 16-річній баронесі

Терезі-Єлизаветі Шенк-де-Кастель. В шлюбі Григорій мав 4 дітей. Сьогодні

Екскурсовод Неля Пінчук
знайомить з експозицією виставки

за кордоном проживають прямі нащадки гетьманського роду, які не забувають про своє коріння і відвідують Батьківщину своїх предків. Каміл Львович Розумовський з сином Левом в 1909 р. відвідали м. Козелець, м. Глухів, м. Батурин. Саме Каміл Львович став ініціатором першої реставрації палацу К. Розумовського по в Батурині.

У 2003 р. Марією Розумовською до НІКЗ «Гетьманська столиця» були надіслані світлини з родинного фотоархіву. Вони і стали головними експонатами виставки «Історія роду Розумовських у XX ст.», експозиція якої розгорнулася у конференц-залі Національного заповідника «Глухів».

Колектив заповідника щиро дякує своїм батуринським колегам за наданий фондовий матеріал, який дав можливість глухівчанам познайомитися з історією роду Розумовських у XX–XXI ст.

Власна інформація

**Юрій
мицик**

Доктор історичних
наук, професор
м. Київ

**Інна
ТАРАСЕНКО**

Кандидат
історичних наук
м. Київ

Глухівський архів у 1927 р.

вував один працівник. Після того, як у 1926 р. обсяг матеріалів становив уже 660 пудів (і ця кількість продовжувала зростати, досягши (як мінімум) 2000 пудів; під час перебування Кравцова стало відомо що з Путивля передаються великі «запаси»), на роботу було призначено ще одного працівника.

Навіть поверхове ознайомлення із записами Кравцова свідчить про наявність в архіві документів першої половини XVIII ст., у т. ч. універсалів гетьмана Івана Мазепи і указів царя Петра I. Взагалі, тоді документація Глухівського округового архівного управління збереглася краще, ніж в інших аналогічних установах. Більша частина ранніх документів походила із зібрань Гамаліївського, Глинського та Глухівського Петропавлівського монастирів. Так, архів першого з цих монастирів охоплював період з 1722 по 1915 рр., і його справи стосувалися не лише духовного, а й політичного та побутового життя обителі. Детальніше Кравцов зупиняється на документах Петропавлівського монастиря, які в основному перебували у місцевому музеї, але було наказано якнайшвидше передати їх до архіву. Щоправда, на універсали Мазепи та інших гетьманів Кравцов не зміг подивитися. До його рук потрапив лише уривок скарги на Мазепу і «листи» гетьмана до Мотрі Кочубей. Кравцов припускав, що вони надійшли із сімейного архіву Кочубеїв (їх маєтки були в селах Ярославці та Дубовичах Глухівського повіту). Однак деякі цікаві документи він все ж таки побачив. Історик явно умисно підібрав такі папери, які б могли переконати партійних бонз в необхідності їх збереження. Так в одному з них йшлося про провину монастирського підданого селянина, за що він був ув'язнений разом із сім'єю. Через кілька тижнів йому вдалося вирватися на волю і подати скаргу гетьману

Розумовському, який звелів негайно звільнити сім'ю кріпака і пригрозив суворо покарати винуватців. Перелякані ченці відпустили всіх ув'язнених.

Були в архіві і документи з різних церков, наприклад із с. Обложки (ревізські «сказки», накази й розпорядження, починаючи з 1720 р.; в одному з наказів Петра I йшлося про надання пільг підприємцям під час розробок ними мінеральних багатств).

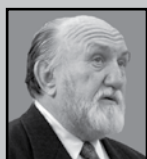
Доводити необхідність збереження подальших фондів було набагато простіше. Досить згадати велику зацікавленість держави «робітників і селян» в історії фабрик і заводів. Найкраще був упорядкований архів Шосткинського порохового заводу (він ще перебував у Шостці). За його описами там були справи з 1807 р. (часу створення заводу) до 1921 р., і містив він понад 10 тис. справ. Нині цей архів складає окремий фонд Центрального державного історичного архіву України (м. Київ) (ф. 580). Свічний завод мав документи тільки за 1921–1923 рр. (79 справ), архів Михайлівської цукроварні – 671 справу за 1903–1922 рр., хоча вона існувала з 1861 р. Несподіванкою було виявлення архіву Віленської гімназії, яка була переведена до Глухова під час Першої світової війни (існувала до 1918 р.).

Кравцовим був відзначений архів Воздвиженського Трудового братства в маєтку Неплюєва (1860–1922 рр.), де знаходилось 120 справ, в т. ч. щоденники самого засновника Братства, в яких аналізувалася реформа 1861 р., містилися релігійно-філософські роздуми автора. Архів Новгород-Сіверської земської управи містив 1090 справ за 1812–1920 рр., архів Глухівського округового суду (мирових судів) – 361 справу за 1832–1918 рр. на площі 52 кв. м. Від приватних архівів не лишилося нічого. Кравцов припускав, що вони могли бути розпорошені, тим більше, що один невідомий селянин приніс цілий стос паперів і пропонував архіву викупити їх за якісь копійки.

Під час наших пошуків в Інституті рукопису (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – НБУВ) до поля зору потрапило п'ять зошитів історика Дмитра Овсійовича Кравцова (1898–1982). Він – досить відомий історик-археограф, який походив з Чернігівщини, аспірант М.С. Грушевського, член комісії ВУАН по вивченню Південної України («Полуднева Україна»). Три зошити стосуються Глухівщини («Минуле і сучасне Глухова», «Глухівське округове архівне управління», «Глухівський округовий музей»). Про останній ми писали у № 4(70) газети «Соборний майдан», у першому міститься короткий нарис історії Глухова, який в цілому є компілятивним. У цій статті мова піде про другий зошит, де опис глухівського архіву складений станом на 05.07.1927 р.

Виявляється, що архівосховище було засновано в жовтні 1925 р., тобто з того часу, коли центр округу із Новгорода-Сіверського перенесли до Глухова. Тоді Глухівський виконком прийняв 300 пудів документів з колишнього округового центру. Їх звалили в купу у кімнаті, яку перегородкою поділили на дві частини. Виконком пообіцяв надати ще дві кімнати, але у підвальному приміщенні.

Відсутність світла в архіві, його вогкість справила гнітюче враження на Д.О. Кравцова. За його словами, «говорити про якусь упорядкованість (документації – Ю. М., І. Т.) безумовно не доводиться». До того ж бракувало коштів. Архів обслуго-

Василь
пуцкоЗаступник директора з
наукової роботи Калусько-
го обласного худ. музею

Художня студія у Глухові

Музика, співи, малювання приваблювали мене з дитячих років, але стати малярем, одначе, не мріяв. Митці завжди здавалися мені надзвичайними людьми, носіями якоїсь таємниці, котра невідома простим смертним. Бачив я ще старенького Василя Андрійовича Мохова, що скінчив Академію мистецтв у Петербурзі, зовсім немічного й сліпого на одне око. Він доживав свого віку. Деякі його твори були у нас у кімнатах, інші – пізніше показували мені часом вже родичі митця. У моєму уявленні то був справжній художник майже недосяжного фахового рівня. Навіть сьогодні відзначаю майстерність високого столичного вишколу.

На той час, на початку 1950-х років, у Глухові існувало ще кілька митців, творчість яких у міському середовищі оцінювали не завжди схвально. Кілька разів довелося бачити Буряка, котрий, за переказами, у воєнні роки виконав ікони для Введенського іконостаса Спаської церкви: мені вони здавалися дещо ремісничими. Іконостас іншого, Пантелеймонівського, вівтаря тієї ж самої церкви малював Гаврило Дементійович Косаченко, котрий

активно прикрашав своїми творами й решту глухівських церков того часу. Був він людиною надзвичайної долі. Походив із селянської родини на Орловщині, підлітком почав учитися іконопису в майстерні Чолнського монастиря, потім навчався і працював у Києві в складі якоїсь іконописної артілі. Нарешті на початку 1800-х років дістався до Глухова. Тут виконав малярське оздоблення інтер'єрів Троїцького собору та Миколаївської церкви, одружився з місцевою красунею Варварою Болгар і залишився на все подальше життя. Мені довелося бачити його дружину, вже досить хвору, в 1950-му році, коли на її бажання освячували у Миколаївській церкві офірований нею образ святої Варвари, щойно виконаний чоловіком. Цей твір нині знаходиться у Анастасіївській церкві, і на його зворотному боці існує відповідний напис. У Косаченка я пізніше часто бував у його охайному будинку на Червоній гірці поряд зі старовинним кладовищем. Мені цікаво було дізнатися від літньої людини про багато чого з життя Києва та Глухова. Помер він влітку 1960 року. В центрі міста я зустрів його доньку, і вона сповістила мене про смерть батька. Отже востаннє

я бачив маляра вже в труні. Його ранні твори досить яскраві, а пізніші звичайно приваблювали ретельністю виконання. Писав іноді портрети. Переважно ж виконував численні ікони, а також розп'яття на блясі, що були у церквах і на кладовищах.

Був ще Василь Іванович Бохан, котрий викладав малювання у середній школі № 1. Довелося побувати у нього, біля Літнього саду, й побачити виконані ним акварелі, переважно краєвиди. Розповідав, що колись навчався у Глухівському реальному училищі. Чув я ще про Захара Яковича Верченка, а зустрівся з ним, коли навчався у п'ятому класі середньої школи № 3. Він викладав малювання досить примітивно. Все виглядало цілком анекдотично, і навчальний рік ми мусили скінчити вже з іншим викладачем. Карикатурними були його твори, здебільшого копійні. Пізніше маляр вдався до виконання церковного стінопису, надовго зіпсувавши плафони й конху вівтарної апсиди Анастасіївської церкви подібними «відтвореннями» васнецовських оригіналів. Я вже не застав Павла Рудника, але бачив виконані ним портрети, досить ремісничі. Тож мою увагу більше привертати картини та ікони, що бачив вдома, а також у деяких знайомих нашої родини. Це були справжні твори мистецтва.

На той час мене привабив високий на зріст худорлявий чоловік інтелігентного вигляду, завжди охайно одягнений, з чорним шкіряним портфелем у вигляді валізки. Мешкав він поблизу Анастасіївської церкви, в червоному цегляному будинку. Сусідні хлоп'ята сказали мені, що він є художник. Іноді я зустрічав його разом з дружиною й двома дівчатками-підлітками. Через певний проміжок часу я разом зі своїми співучнями випадково дістався до розташованого майже поруч зі школою Будинку піонерів на розі Спаської та Інститутської вулиць. Там, серед різних гуртків, помітив невеличку таємничу кімнатку, до якої з великої зали вели завжди щільно

Виставка творів студійців. Глухів. Будинок культури. 1953 р.

зачинені двері. Це була ізостудія, а керував нею якраз той художник, на якого я вже було звернув увагу. Як туди було потрапити? Вже не можу пригадати як саме і коли я набрався сміливості й переступив поріг, що здавався мені таким високим, приніс свої малюнки. Вчитель переглянув їх й сказав, що фаховому малюванню треба вчитися, а це дуже складна справа, і не у кожного вистачає сил і здібностей. Однак таки дозволив відвідувати студію.

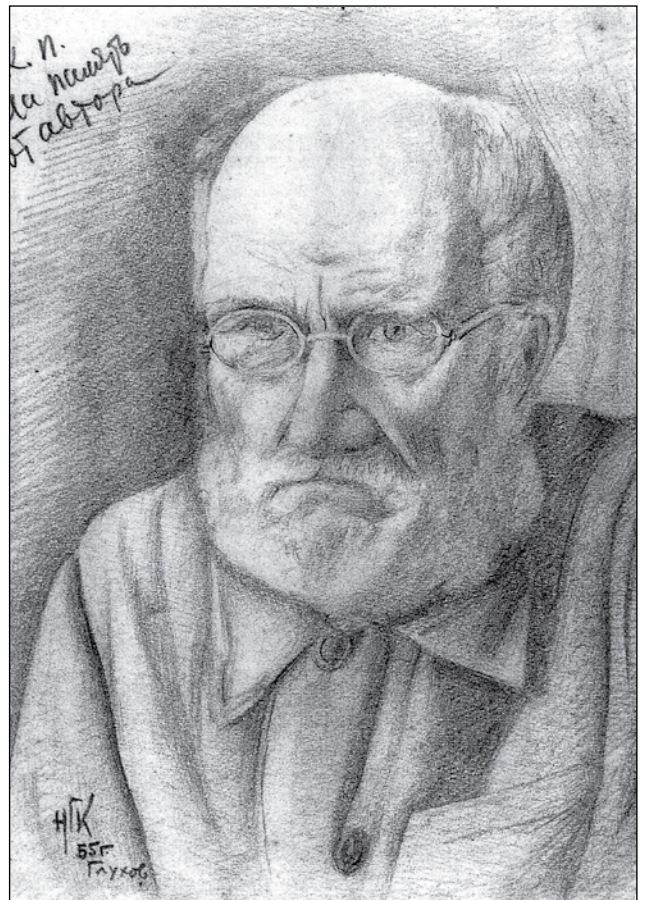
Мені здавалося, що ті, хто вже студіював тут малювання, були першими учнями, і, отже, студія, напевно, зорганізована незадовго до того часу. Юнаків було небагато, стриманих і наполегливих в роботі, що відразу впадало в очі. Сів я за мольберт, приколол до нього аркуш паперу і почав малювати олівцем, здавалося, досить невибагливий натюрморт. То були білі куб, конус, циліндр і куля. Але пальці ніяк не слухалися, і на малюнку виходило зовсім не те, що бачив перед очима. Я довго бідувався цією композицією, котра стала неабияким випробуванням для мого слабого характеру. Ледве чого досяг, як на черзі стали інші завдання, дедалі складніші. В студії було близько десяти гіпсових відтворень за античними взірцями частин людського тіла, головним чином за творами Мікельанджело. Пізніше ми вже вільно розрізняли «око Давида», «ногу Мойсея» тощо. Найскладнішою для малювання була велика голова Зевса. Себто, ми проходили звичайний шлях навчання малюванню, що зрозуміли лише з часом. Тоді ж часом нудьгували, дехто навіть припинив відвідувати студію, не зрозумівши «сенсу» таких тортур, бо мріяли займатися саме «справжнім живописом».

Сталося так, що кілька учнів становили старшу групу вже досить досвідчених юнаків, яким було дозволено малювати фарбами. Ми ж, хто долучився до студії дещо пізніше, утворили молодшу групу, яка через деякий час перетворилася на середню, бо встигли з'явитися ще молодші за нас. Такою виявилася загальна структура студії.

Спочатку ми працювали всі разом одночасно, хоча кожний займався своєю справою, але невдовзі довелось визначити для кожної групи певний час з таким розрахунком, щоб

можна було приходити до студії два чи три рази на тиждень. Поступово ми ставали «своїми людьми» і вже мали задоволення взяти ключ від кімнати у вільний час і малювати, до чого була велика жадоба. Образотворче мистецтво ставало невід'ємною складовою нашого життя.

Вчителем був Микола Гаврилович Кулешов. На превеликий жаль, неможливо про нього багато розповісти, бо з огляду на наш юнацький вік і на досить непрості тодішні умови годі було про щось дізнатися. Я був єдиним учнем, котрий залишився в Глухові, коли мистець тяжко захворів. І, отже, відвідуючи його, довелося почути про деякі факти з минулого, котрі не завжди зв'язувалися в єдине ціле. Наш вчитель народився і виріс у Сумах. Він походив, певно, з купецької родини. Очевидно, вчився у гімназії, бо розповідав, що за часів громадянської війни їхав до Криму і дорогою з'ясував, що тим самим потягом рухається його колишній співучень Кость Харитоненко. Не вим, де саме він здобув вищу освіту, але розповідав про навчання у М.С. Самокиша, а також про те, як той виконував портрет голови торішнього татарсько-кримського уряду. На вигляд мав близько 60-ти років. Ймовірно, був репресований, бо не воював у роки Другої світової війни, а перебував у евакуації в Поволжі. В Глухові також мешкала сестра М.Г. Кулешова, цілком інтелігентного вигляду, але ніде не працювала, а торгувала на базарі насінням. Донька її, Євгенія, мала сина-підлітка. Оповідали, що в окупованому місті вона працювала перекладачкою в міській управі, мабуть мала зв'язок з радянським підпіллям, бо в повоєнні роки не була репресована. У Миколи Гавриловича була донька Людмила. В 1956 р. вона мала на вигляд років чотирнадцять. Її рідна мати на

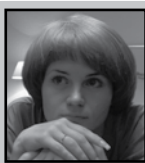

М.Г. Кулешов. Портрет К.П. Довгулі. 1955 р. Папір. Олівець

той час вже померла. Другий шлюб з співпрацівницею Інституту луб'янських культур виявився нетривалим, і вони розійшлися, буцімто за наказом партійних структур. Але їх доньки настільки звикли одна до одної, що їм важко було розлучитися, тому вони постійно спілкувалися, незважаючи на всі заборони.

Події часом відбувалися майже синхронно, тому неможливо все, чому став свідком, викласти з дотриманням хронології. Повсякденне життя якнайгірше надається до послідовного опису. Певні зміни в нашому навчанні відбувалися, мабуть, постійно, хоча й не завжди дуже помітно. Після «гіпсів» малювали живі квіти, певні побутові речі (довго, наприклад, у частині пня з напівзідраною корою стирчала сокира). Стали застосовувати кольорові олівці, акварель, а дехто після того – ще гуаш і темперу. Фарби було важко здобувати. До того ж вони мали й високу ціну. Влітку стали все частіше працювати на пленері, здебільшого кожний окремо. Але кілька разів робили також колективні мандрівки.

Продовження в наступному номері

Вера
НАЗАРОВАГенеалог
г. Москва

Тропинками глуховских кладбищ

Продолжение.

Начало в № 1(61), 3(63) - 6(66)
2014 г., № 3(69) - № 6(72) 2015 г.

ПИСАРЕВИЧ

Если говорить о людях, которые были историей города Глухова, то нельзя не упомянуть скромное надгробие, установленное в 1890-х годах Марией Александрович на могиле своей подруги, Марии Писаревичевой, которая была наследницей сразу нескольких старинных глуховских родов, олицетворявших целую эпоху в жизни города. Сейчас этот памятник стоит у Спасо-Преображенской церкви города Глухова, уцелевший, но, как и десяток других сохранившихся надгробий некогда существовавшего при этой церкви кладбища, лишившийся своего исторического места и хоть какого-то исторического значения.

Мария Петровна Писаревич сама по себе была женщиной неординарной и имела поистине выдающихся предков. По материнской линии её род происходил от гетмана Апостола, Михаила Андреевича Миклашевского, занимавшего в разное время «уряды» генерального хорунжего, генерального есаула, а затем полковника Стародубского, известного войта Стародубского Спиридона Ширая и земского судьи, глуховского городского головы Сергея Сидоровича Дергуна. По отцовской ветви в роду Марии Петровны скрестились два старинных рода Кулябки и Жураковских. Последние в царствование Петра I и Екатерины II занимали в службе важные должности. Предок этой фамилии, Яков Жураковский, был бунчуковым товарищем и Нежинским полковником. По универсалу гетмана Самойловича за верную службу были ему пожалованы села Щебры и Полковничья Слобода Глуховской сотни. После смерти Якова Жураковского Полковничья Слобода досталась его сыну, ге-

неральному есаулу Василию Жураковскому, а так как единственный сын последнего умер в один год с отцом, то Полковничья Слобода перешла к зятю Василия Жураковского – Григорию Кулябке, в роду которого и осталась, перейдя сначала к его сыну, Степану Григорьевичу, а затем к внуку – Петру Степановичу Кулябке. Петр Степанович был женат на Марии Андреевне Дергун, чей род происходил от вышеупомянутых родов гетмана Апостола и Михаила Миклашевского. В этом браке 30 июня 1825 года родилась дочь Мария – наследница обширных земель в Полковничьей Слободе и последняя представительница рода глуховских Жураковских. Когда девочке было 3 года, скончался ее отец, а еще через 2 года не стало и матери.

Опекуном пятилетней Марии стал ее дядя, Андрей Андреевич Дергун, под покровительством которого девочка жила до семнадцатилетнего возраста.

В 1842 году Мария Петровна Кулябка вышла замуж за коллежского асессора Дмитрия Михайловича Писаревича, исправника Глуховского земского суда и помещика, владевшего землей в м. Воронеж. Вскоре у четы Писаревичей родилась дочь Ольга. Дмитрий Михайлович скончался в 1858 году, оставив все свои имения супруге, которая теперь слала единоличной владелицей 2253 десятины земли в м. Воронеже и его дачах, 734 десятины земли в с. Полковничья Слобода и 186 десятины в с. Раковщина. Жила Мария Петровна в Полковничьей

Памятник на могиле Марии Петровны Писаревич

Слободе, где у нее были каменный и деревянный дома, амбары, большой двор и сад с левадой. Так и не выйдя второй раз замуж, Мария Петровна на протяжении более 30 лет управлялась сама со всеми своими имениями, а к концу жизни к ним прибавился еще и винокурный завод в Глухове.

Скончалась Мария Петровна Писаревич 5 марта 1891 года и была похоронена на кладбище у Преображенской церкви. Как случилось, что при взрослой живой дочери – наследницы обширных имений – памятник на могиле Марии Петровны был установлен ее подругой – давно исчезло из памяти, как забылось само имя этой сильной женщины, канула в Лету эпоха ее славных предков...

САМОКВАСОВЫ

И вновь возвращаемся на Вознесенское кладбище к расположенным неподалеку от кладбищенской церкви надгробиям четы Самоквасовых. Памятник Николаю Даниловичу Самоквасову давно лежит на земле и в летнее время настолько густо покрывается растительностью, что заметить его в листве просто невозможно. Черный мраморный монумент Марии Михайловны стоит по соседству на «чужеродной» гранитной плите коричневого цвета.

Самоквасовы – еще один древний глуховский дворянский род, берущий свое начало от значкового товарища Нежинского полка Парфентия Леонтьевича Самоквасова. Представители этой семьи были священниками и преподавателями, юристами и военными. По-разному сложились их судьбы и в разных странах нашли они свое упокоение.

Николай Данилович Самоквасов родился в Покровском приходе города Глухова 1 апреля 1850 года в семье отставного поручика Волгского линейного казачьего полка Данила Ананьевича Самоквасова и его законной жены Александры Николаевны. С юных лет Николай Данилович имел ревностное желание поступить по стопам отца на воинскую службу. Достигнув совершеннолетия и приобретя необходимые для поддержки установленного экзамена познания, Самоквасов подал проше-

ние об определении его на службу по Артиллерийскому ведомству. Будучи совершенно здоровым и не страдающим никакими физическими болезнями и умственными недостатками, девятнадцатилетний Николай Данилович был определен младшим фейерверкером во 2-ю батарею 1-й Конно-Артиллерийской бригады. По окончании Тверского кавалерийского Юнкерского училища был переведен во 2-й Лейб Драгунский Псковский Ее Величества полк, где наряду со службой исполнял обязанности заведующего полковым лазаретом и делопроизводителя полкового суда.

В 1876 году на военных маневрах поручик Самоквасов сильно разбился, упав с лошади. Пройдя курс лечения в Друскениках, он вновь вернулся в строй, но полученные увечья давали о себе знать: начал расти горб и мучали сильные головокружения. После возвращения Самоквасов командовал маршевой ротой, исполнял должность Бригадного Адьютанта 1-й бригады 2-й Кавалерийской дивизии, состоял при Московском, Санкт-Петербургском и Гродненском Губернских Жандармских Управлениях. 15 мая 1883 года он принимал участие в мероприятиях в Москве во время Священного Коронования Их Императорских Величеств. В 1885 году Николай Данилович, вследствие не перестававших его мучить головокружений, часто доходивших до обмороков, снова упал, на этот раз с высокой каменной лестницы. После этого падения он

Памятник на могиле
Марии Михайловны Самоквасовой

был отправлен в Николаевский военный госпиталь с параличом верхних и нижних конечностей, отнятием языка и потерей памяти. Лечение длилось более семи месяцев, но ему вновь удалось вернуться к службе. В 1887–1890 годах Николай Данилович состоял помощником Начальника Витебского Губернского Жандармского Управления в Велижском уезде и заштатным городом Суражем, помощником Начальника Тверского Губернского Жандармского Управления в Бежицком, Кашинском и Весегонском уездах и помощником Начальника Бессарабского Губернского Жандармского управления. С 1890 по 1901 гг. подполковник Самоквасов был помощником Начальника Таврического Губернского Жандармского Управления в городе Керчь-Еникале для осмотра паспортов в порту. Вместе с супругой, Марией Михайловной (урожденной Карповой), Николай Данилович проживал в Керчи в квартире на Константиновской улице. За время службы подполковник Самоквасов был награжден орденом Св. Станислава 3 степени, темно-бронзовой медалью в память Священного Коронования Императора Александра III и серебряной медалью в память Царствования Императора Александра III.

В 1901 году 51-летний полковник Самоквасов в виду расстроенного здоровья больше

Продолжение на стр. 8

Упавший памятник Николаю Даниловичу Самоквасову

Продолжение. Начало на странице 7
не мог продолжать службу и подал прошение об отставке. Медицинская комиссия пришла к заключению, что подполковник Самоквасов страдает серым перерождением задних столбов спинного мозга или спинной сухоткой, болезнью крайне тяжелой и неизлечимой, лишавшей его возможности продолжать службу и заставляющей иметь за ним постоянный надзор, а потому подполковник подлежал увольнению в отставку с правом на пенсию из государственного Казначейства.

3 июля 1901 года подполковник Николай Данилович Самоквасов был пожалован чином полковника с увольнением со службы по болезни с мундиром и с назначением усиленной пенсии, которую пожелал получать из Глуховского Уездного Казначейства. После выхода в отставку супруги Самоквасовы переехали в село Пустогород Глуховского уезда. В свой 51 год Николай Данилович был похож на глубокого старика: практически слепой и глухой, страдающий при любых движениях отдышкой,

тяжестью в голове, доходящей до обмороков, бессонницей, плохим аппетитом и еще кучей болезней. Он на самом деле не мог обходиться без посторонней помощи и ухода за собой. В таком состоянии Самоквасов прожил еще 9 лет. Почти все это время с ним была его верная спутница Мария Михайловна, которой было суждено умереть 3 января 1909 года. Детей у четы Самоквасовых не было. Одиноким и немощным Николай Данилович пережил жену больше чем на год и скончался 25 октября 1910 года.

Гетьманське запрошення на весілля

Під таким заголовком ми подаємо лист дружини гетьмана Данила Апостола до Павла Якимовича Скоруппи із запрошенням його на весілля племінниці гетьмана Уляни з писарем Григорієм Юркевичем у січні 1733 року. Лист є підтвердженням погляду на звичай укладання шлюбу, який панував серед козацької старшини у XVIII ст. Зокрема, цей лист дає можливість побачити, що від часу церковного вінчання до народного весілля племінниці гетьмана пройшло 3 місяці. Це свідчить про те, що навіть серед представників гетьманської родини ще не прижився церковний (канонічний) погляд на шлюб як на таїнство.

Лист, надрукований мовою оригіналу, є зразком етикету козацької верхівки того часу.

**Мосце пане Скоруппа, мне велце
мосце пане свате и зичливий
приятелю.**

Поневаже изволением и благословением вся устраивающего Бога, последовательно-же и нашим благословительным желанием приговорена в доживотное сожитие племянница наша панна Иулиана Максимовна пану Григорию Юркевичу, писарю полковому стародубовскому, и тот приговор еще прошлаго января 25 числа по церковному чиноположению обручением и венчанием утвержден, а за Божим-же и нашим

благословением имеет оним ново-брачным одправоватись весельный акт здесь в доме нашем сего априля 22 числа; того ради и вашей мости пана с вселюбезныйшою сожителницею вашею, а нашею коханою пане сватовою, просим для присудствия оной веселной компани к означенному числу в Глухов прибыть, якого вашего благополучного прибытия охотно ожидая, пребываем вашей милости пану вседоброжелательнейшая сватовая, Иулиана Данилова Апостолова Гетманова.

Апреля 15 дня 1733 году.

Глухов.

*Підготувала до друку
Маргарита Мельник*

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»
Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.
Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net
Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника
Верстка Віктора ІСАЄВА
Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»
м.Шостка, вул. К.Маркса, 69
Підписано до друку 19.05.2016 р.
Тираж — 500 примірників. Замовлення № 540.
Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Ірина МОШИК
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО